

Intervju

23.05.2022

Ukrainska Bokinstitutets (UIK) direktör Koval: Böcker är vapen, antingen defensiva eller offensiva.

Intervju med **Oleksandra Koval**, chef för [Ukrainas bokinstitut](#), gjord av Interfax-Ukraine.

Text: Yegor Shumikhin

<https://interfax.com.ua/news/interview/834181.html> (översatt från ukrainska till svenska med DeepL)

- Ministeriet för kultur och informationspolitik rapporterade nyligen att det arbetar för att ta bort rysk propagandalitteratur från ukrainska bibliotekssamlingar. Varför gjordes inte detta arbete tidigare, utan först när det fullskaliga kriget började?

- Jag skulle inte vilja leta efter de ansvariga för varför detta inte skedde tidigare. Det är uppenbart att man redan från början av självständigheten borde ha uppmärksammat litteraturens ideologiska aspekt, bibliotekens innehåll och så vidare. Detta skedde inte, förmodligen för att någon var intresserad av att Ukraina skulle förbli inom den ryska ideologins och den ryska informationspolitikens inflytelsesfär. Om Ukraina hade börjat göra motstånd mot dessa imperiala berättelser, denna imperiala ideologi och denna imperiala informationsprodukt tidigare hade detta krig kanske inte inträffat. Det kan tyckas naivt att tro det. Någon kanske tror att detta är ett krig om territorier. Men min åsikt är att det krig som Ryssland har utlöst inte börjar den 24 februari, utan mycket tidigare, när Putin 2007 förklarade att Ryssland har ett särskilt ansvar för alla territorier och att man vill återvända till Sovjetunionen, och kanske går det tillbaka till 1700- och 1800-talen. Men nu måste vi fokusera på nuet och aktivt börja ta bort denna propagandalitteratur. Det finns flera olika sätt att se på vilken typ av litteratur som bör tas bort. För det första talar vi om att ta bort böcker med antiukrainskt innehåll. Den statliga kommittén för TV- och radiosändningar skrev om detta i ett brev till biblioteken. Kultur- och informationsministeriet håller för närvarande på att utarbeta bestämmelser som gör det möjligt för dem att lagligt dra tillbaka böcker från biblioteken. För närvarande finns det vissa byråkratiska hinder som hindrar detta från att ske, och vi måste se till att alla förfarandemässiga aspekter uppfylls. För detta ändamål har en

arbetsgrupp bildats, där anställda vid ministeriet, Bokinstitutet, nationalbiblioteken och de offentliga biblioteken ingår.

- Kommer denna process att innebära att de så kallade ryska klassikerna tas bort från biblioteken?

- Den här frågan har många motståndare som anser att det finns något heligt, t.ex. ryska klassiker, som inte får röras på något sätt. Tyvärr ges inga argument för varför detta inte bör göras. Men låt oss gå igenom dem i tur och ordning. Det är uppenbart att den första omgången av avlägsnande kommer att omfatta antiukrainsk litteratur med imperialistiska berättelser och propaganda för våld, proryska och chauvinistiska strategier. Det finns förresten en annan fråga: hur dessa böcker med sådana berättelser kunde hamna på biblioteken överhuvudtaget. Jag kan försäkra er om att de inte köptes på bekostnad av statsbudgeten. Huruvida de köptes på bekostnad av lokala budgetar är en fråga som kan undersökas. Men enligt min åsikt dök huvuddelen av dessa böcker upp i offentliga bibliotek som gåvor som kom okontrollerat från Ryssland, och bibliotekarierna var glada över att få nya böcker, och ingen tänkte på deras innehåll. Till skillnad från andra länder med ett utvecklat bibliotekssystem, där varje bibliotek har en styrelse eller tillsynsstyrelse som ser till att biblioteket får tillräckligt med pengar och att bibliotekssamlingarna underhålls väl, har vi inte detta. Jag hoppas att detta kommer att dyka upp i framtiden, eftersom bibliotekssystemet kommer att behöva reformeras mycket. Då kanske man bättre förstår vad biblioteken är fyllda med.

Den andra omgången av indragningar kommer att omfatta böcker av samtida ryska författare som publicerats i Ryssland efter 1991. Förmodligen böcker av olika genrer, inklusive barnböcker, kärleksromaner och deckare. Detta är ett uppenbart krav från vår tid. Även om jag förstår att de kan vara efterfrågade.

Nu till klassikerna. Varför är klassikerna så störande? Vi läste alla dessa böcker; under min skoltid fanns det ryska klassiker som ansågs vara världslitteraturens höjdpunkt. På grund av att vi hade en ganska medioker kunskap om världsklassikerna, fick många av oss en övertygelse om att detta verkligen är den litteratur utan vilken det är omöjligt att utveckla intellekt och estetiska sinnen, att vara en bildad person. I verkligheten är detta inte fallet. Om man till exempel vill studera utländsk litteratur, och rysk litteratur är just det, behöver man en viss balans. Nu är vi säkra på att brittisk, fransk, tysk, amerikansk och östlig litteratur har gett världen många fler mästerverk än rysk litteratur. När det gäller Puskjin och Dostojevskij, som är så älskade av våra bibliotekarier och vissa läsare, bör det sägas att dessa två författare lade grunden för den "ryska världen" och messianismen. Sedan barnsben har människor fyllts av dessa berättelser och tror att det ryska folkets uppgift inte är att ta hand om sina liv och sitt land, utan att "rädda" världen mot dess vilja. Detta är faktiskt mycket skadlig litteratur, den kan verkligen påverka människors åsikter. Därför är min personliga åsikt att dessa böcker också bör tas bort från offentliga bibliotek och skolbibliotek. De borde förmodligen förbli i universitets- och forskningsbibliotek för specialister som vill studera onskans och totalitarismens rötter. Jag tror att det kommer att skrivas många fler vetenskapliga reflektioner och studier om hur de ryska klassikerna påverkade ryssarnas mentalitet och hur det indirekt ledde till en sådan aggressiv hållning och försök att avhumanisera alla andra folk i världen, inklusive ukrainare.

- När det gäller vetenskapliga bibliotek och vetenskaplig litteratur. Om till exempel en författare vars bok finns tillgänglig i ett bibliotek, till exempel på det medicinska området, har en antiukrainsk inställning, men han eller hon har en viss erkänd vetenskaplig prestation, bör sådana böcker tas bort eller inte?

- Detta är inte en enkel fråga, utan kommer att diskuteras vid rundabordssamtalen med experter. Om det finns rent medicinsk litteratur utan ideologiska övertoner ser jag ingen anledning att dra tillbaka den från första början tills en ersättning skapas av ukrainska eller utländska författare. Å andra sidan tycker jag inte att vi under kriget ska ge tillgång till verk av författare som intar en antiukrainsk ståndpunkt. Genom att läsa dem kan vi nämligen uttrycka att vi godkänner deras ståndpunkt. Men detta är alla känsliga frågor.

- Hur lång tid kommer denna process att ta och vad händer med den beslagtagna litteraturen?

- Det är svårt att förutsäga detta medan utarbetandet av förordningarna fortfarande pågår. Men enligt mina beräkningar kan det finnas mer än 100 miljoner exemplar av litteratur i de offentliga bibliotekens samlingar som behöver tas bort. Jag skulle naturligtvis vilja göra det snabbare, men det vore bra om åtminstone ideologiskt skadlig litteratur som publicerades under sovjettiden (för övrigt på två språk, ryska och ukrainska), som det finns mycket av, liksom rysk litteratur med antiukrainskt innehåll, togs bort före årets slut.

Enligt min åsikt är det största hindret för att dra tillbaka litteratur som snabbt kan tas bort inte Tolstojs försvar, utan bibliotekariernas enkla, kommersiella [ekonomiska], men samtidigt förståeliga intressen. Faktum är att ett bibliotek tilldelas en viss kategori beroende på antalet samlingar. Alla anställdas löner beror således på bibliotekets kategori. När lönerna beräknas och lönenivåerna fastställs beaktas dessutom indikatorer som bokutlåning och antalet läsare som är knutna till biblioteket. Vi ser alla bara den officiella statistik som biblioteken tillhandahåller. Enligt den har vi över 10 miljoner läsare, som alla besöker biblioteket 10-12 gånger per år och läser omkring 20 böcker. För mig är detta ett bevis på att det inte förs några riktiga register och att statistiken är förfalskad. Och bibliotekarierna gör detta bara för att få sina 5-6 000 hryvnias, annars får de ännu mindre betalt. Jag anser att vi måste sätta stopp för denna skamliga praxis som tvingar människor att förfalska resultaten av sitt arbete och inte utvärdera bibliotekens arbete med hjälp av indikatorer som tillgängliga medel och bokutlåning, utan vända oss till de europeiska ländernas erfarenheter och stimulera verksamheten för att locka nya läsare, anordna olika evenemang, främja läsning osv.

- Ni sade att ungefär 100 miljoner exemplar kommer att behöva dras tillbaka, så bör antalet böcker i samlingen vara jämförbart?

- Ja, men gradvis. I allmänhet finns det i Ukraina en standard på 5 % förnyelse av bibliotekssamlingar. Om vi tar bort 100 miljoner exemplar blir det ungefär 100 miljoner kvar, och då blir standarden 5 miljoner exemplar per år. Under de fyra åren mellan 2018 och 2021 köpte Ukrainas bokinstitut, som är den enda institution som köper böcker från statsbudgeten, cirka 2,4 miljoner exemplar. Detta innebär i

genomsnitt 600 000 böcker per år. Kanske samma antal, men det finns ingen statistik och jag tror inte det, köptes in på bekostnad av lokala budgetar. Det innebär att en miljon böcker köptes in, trots att det enligt standarden borde ha varit tio gånger fler. Att nu säga att vi under den svåra efterkrigstiden kommer att köpa 5 miljoner exemplar vardera låter inte särskilt realistiskt, även om jag gärna skulle vilja göra det. Vi kommer förmodligen att behöva involvera allmänheten. Kanske kan vi organisera en nationell uppstädning och samla in kvalitetsböcker som publicerats under de senaste åren, eller så kan vi få medel från internationella institutioner. En sak är klar: biblioteken måste fyllas med nya böcker och nya läsare, och staten, de lokala myndigheterna och allmänheten bör hjälpa till.

- Situationen för våra bibliotek blir alltmer oklar och det finns ett stort krav från befolkningen på en avrussning. Hur är det med offentliga bibliotek utomlands? Eftersom det är mycket troligt att Ryssland har arbetat för att fylla dem med sina berättelser?

- Den ukrainska staten kan inte direkt påverka detta. Men det finns en allmänhet som kan gå till varje lokalt bibliotek och kräva att vissa böcker tas bort. Tyvärr är det mycket svårt för oss här i Ukraina att ta reda på vilka ryska böcker som finns i varje bibliotek i en europeisk småstad, men de finns definitivt där. De gavs också som gåvor, eller så köpte biblioteken dem själva eftersom lokalbefolkningen med ryskt ursprung ville ha dem. Om lokalbefolkningen av ukrainsk härkomst inte sökte sig till de lokala biblioteken och inte krävde att ukrainsk litteratur skulle köpas in åt dem, så fanns den inte där. När det gäller utländska bibliotek tror jag därför att endast den ukrainska diasporans och våra sociala rörelsers fortbestånd kan leda till färre ryska böcker och fler ukrainska böcker.

Under krigets första dagar vädjade vi också till världen, till olika institutioner, om en fullständig bojkott av ryska böcker i världen. Många stödde bojkotten, men den fick inte mycket stöd bland utländska bibliotekarier. Därför måste vi fortsätta våra diskussioner med dem.

Dessutom finns det ett fantastiskt initiativ av Ukrainas första dam Olena Zelenska, som kallas Ukrainska bokhyllan. Detta är ett initiativ som syftar till att förse nationalbiblioteken i varje land med ett urval av de bästa 100-150 böckerna som valts ut av experter. Programmet håller för närvarande på att genomföras. En del av dessa böcker har publicerats för budgetmedel och är tillgängliga, men en del är kommersiella utgåvor från ukrainska förlag och måste köpas in, men det finns inga medel för detta. Vissa förlag är villiga att ge 100-150 exemplar av sina titlar gratis, men andra är inte villiga, eftersom det är mycket pengar för dem. Arbetet går alltså framåt, men inte så snabbt som vi skulle vilja.

- Hur många bibliotek har enligt dina uppgifter förstörts till följd av den ryska aggressionen?

- Tyvärr har vi inte fullständig information. Vi vet att fyra offentliga bibliotek har förstörts, inklusive två regionala bibliotek - Chernihiv för ungdomar och Donetsk för barn. Byggnaderna för 35 bibliotek i olika regioner skadades också. När det gäller Mariupol, för vilket det inte finns några uppgifter, kan vi dessutom anta att alla bibliotek har förstörts eller skadats, dvs. nästan 20 bibliotek. Men det finns förmodligen många fler sådana bibliotek, det är bara det att alla lokala myndigheter som vi kontaktade inte gav oss information.

- Finns det någon statistik över förstörda bokhandlar?

- Jag har inte dessa uppgifter. Det är uppenbart att bokhandlarna numera endast är verksamma i västra Ukraina och delvis i Kiev. När de inte arbetar beror det antingen på det spända militära läget, eller helt enkelt på att de har stängt för att deras anställda kunde sluta, eller så har de inte tillgång till ny litteratur, eller så är folk inte benägna att köpa böcker. Därför är återöppnandet av bokhandlar en separat fråga. Den kommer att återupptas när de aktiva fientligheterna upphör. Vi vet till exempel att en Vivat-bokhandel redan har öppnat i Kharkiv, och jag hoppas att processen kommer att fortsätta mer aktivt.

- Hur många bibliotek är för närvarande belagda?

- Enligt statistiken från de regionala militärförvaltningarna är upp till 4 000 bibliotek ockuperade.

- Vad händer enligt dina uppgifter med biblioteken i de tillfälligt ockuperade områdena?

- Jag har sett i nyhetsrapporter hur ryssar går in på bibliotek, tar ut alla böcker på ukrainska och tar dem någonstans. Men det är inte rätt tillfälle att samla in sådan statistik nu, eftersom situationen förändras hela tiden. Men det faktum att ockupanterna ser den ukrainska litteraturen som ett hot mot dem är ett bevis på böckernas makt. Böcker är vapen, antingen defensiva eller offensiva.

- Kommer det att finnas utrymme för biblioteksutveckling, även i ekonomiskt hänseende, när kriget är slut och landet börjar återhämta sig?

- Det nationella rådet för Ukrainas återuppbyggnad har inrättats och fonden UNITED24 Ukraine Recovery Fund har skapats, som kommer att fyllas med medel, främst från utländska givare. Jag är medlem i den arbetsgrupp som håller på att ta fram en färdplan, mål och indikatorer för detta nationella råd om hur vår bransch - förlag, bibliotek och kreativitet - bör utvecklas. Det är uppenbart att vi inte kan återgå till den gamla biblioteksstrukturen. Det är utan tvekan en av de första strukturerna för kulturtjänster som måste förändras helt och hållet. Det finns inget sätt att upprätthålla ett nätverk av 15 000 offentliga bibliotek i Ukraina, som befinner sig i en mycket svår situation och som kommer att vara det under flera decennier framöver. Utan tvekan bör deras antal minskas avsevärt. Det kan bli 5-7 000 bibliotek, eller kanske ännu färre: endast 3 000 stationära bibliotek kommer att finnas kvar, ett eller flera för varje territoriell kommun. Men alla invånare måste få tillgång till bibliotekstjänster på ett eller annat sätt. Därför måste man utveckla leveransen av böcker från dessa centralbibliotek, kanske någon form av "bibliobussar", kanske fjärrlån med leverans via posttjänster till ett överkomligt pris. Och naturligtvis måste biblioteken förändra sitt utseende, sin inredning och hela sin verksamhet för att bli moderna, attraktiva för ungdomar och barn, erbjuda möjligheter att läsa böcker i både pappers- och elektronisk form och tillhandahålla många andra kultur- och informationstjänster. Allt detta måste ändras och omvandlas, och vi arbetar för närvarande med dessa förändringar. Ukrainas återhämtningsplan kommer därför att omfatta både en reform av bibliotekssystemet och frågan om att fylla på bibliotekssamlingarna efter det att den ryska litteraturen dragits tillbaka.

- Hur stor andel av bokmarknaden utgjordes av importerade ryska böcker?

- Det finns uppgifter om officiell import, och det finns en förståelse för att det fanns inofficiell import och förfalskningar. Ryska förläggare brukade säga att de importerade cirka 10 procent av sin totala

upplaga till Ukraina. Detta innebär att ukrainarna betalade ungefär 100 miljoner dollar per år för böcker som importerades från Ryssland till Ukraina. Enligt officiella tulluppgifter kom böcker till ett värde av 5,23 miljoner dollar in i Ukraina år 2021, men det finns tvivel om denna siffra. Eftersom hela den ukrainska bokförlagets omsättning, inklusive läroböcker som köps in av staten, uppskattas till cirka 100 miljoner dollar, och importen från Ryssland brukade vara lika stor, vilket innebär att vi kan anta att importerade och ukrainska böcker var lika mycket representerade på marknaden under en viss period. Det är verkligen tråkigt att vi har överlätit vår marknad på detta sätt. Dessutom kom inte alla dessa ryska böcker från Ryssland, utan en del av dem trycktes i Ukraina. Det rör sig om så kallade förfalskade produkter, när populära böcker av hög kvalitet som är ganska dyra kopieras, görs om till mindre pocketformat och säljs flera gånger billigare, främst på olika marknadsplatser och i kiosker. Jag hoppas att detta kommer att förändras nu, att det inte kommer att finnas någon piratkopiering och förfalskning av böcker, för vi kan inte fortsätta på det sätt som har varit, utan vi måste se till att rättsstatsprincipen tillämpas och att lagen tillämpas strikt.

- Hur är balansen mellan ukrainska och ryskspråkiga böcker som publiceras av ukrainska förlag?

- I detta avseende har vi sedan 2014 rört oss i rätt riktning. Under 2021 tryckte ukrainska förlag 39,9 miljoner exemplar av böcker på ukrainska och 2,5 miljoner exemplar på ryska. Språklagen fungerar. Och människors behov förändras.

- Kommer det inte att ske några förändringar i denna fråga, kommer förlagen att fortsätta att kunna trycka ryskspråkiga böcker?

- Vi är ett demokratiskt land, vi får publicera på vilket språk som helst. Den enda språklagen föreskriver att om en bok publiceras på ryska måste lika många exemplar publiceras på ukrainska. Kanske är det genomförandet av denna lag som har lett till en betydande minskning av antalet ryskspråkiga publikationer. Det är uppenbarligen inte lönsamt för förlagen att trycka två upplagor, och de gör bara den ukrainska upplagan.

Utbudet av titlar och platser där man kan köpa ryskspråkig litteratur har alltid varit mycket större än för ukrainskspråkig litteratur. Därför kan det vara så att efterfrågan på ryskspråkiga böcker var större. Men nu tror jag att situationen kommer att förändras mycket snabbt. Nu finns det ett totalförbud mot import av böcker från Ryska federationen och Vitryssland, och människor som vill läsa köper det som erbjuds på den ukrainska marknaden. Det är mycket viktigt att stödja förlagen och se till att de kan ge ut minst 10-15 000 titlar per år, helst i upplagor på minst 2-3 000 exemplar.

- Vilka var de största problemen för ukrainska förläggare och distributörer före det fullskaliga kriget?

- Ett stort problem för våra förläggare har alltid varit rörelsekapital och bristande tillgång till krediter. De var tvungna att vänta tills den föregående upplagan hade sålts för att lansera nästa upplaga. Och vår marknad är ganska liten. Om det till exempel i Ukraina är 100 miljoner dollar, inklusive den statliga beställningen, som är nästan 40 procent, är det i Polen fem gånger mer för ett mycket likartat pris på böcker. Det är naturligtvis nödvändigt att publicera större upplagor, men det fanns ingen ekonomisk kapacitet att göra det, särskilt på grund av medborgarnas otillräckliga köpkraft. Införandet av eSupport

för kulturella varor och tjänster i slutet av förra året visade att dessa tusen hryvnias är ett mycket starkt incitament för människor att spendera dem på böcker.

- Bör ett sådant e-stöd införas för bokmarknaden i framtiden?

- Redan 2020 föreslog vi en mekanism för att stimulera efterfrågan i form av statligt finansierade bokcertifikat. Vi planerade att ge dem till elever som fyllt 14 år, vilket är den ålder då ett ID-kort utfärdas, samt till familjer med nyfödda barn för att främja läslust från en tidig ålder. Det gläder mig mycket att idén om ett sådant certifikat har mottagits positivt av regeringen och att den har använts som grund för eSupport. Och jag hoppas naturligtvis verkligen att det återupprättade Ukrainas budget kommer att ha medel för sådana certifikat. Detta kommer delvis att lösa problemet med förlagens rörelsekapital, och bland annat kommer det att främja normal konkurrens på marknaden, eftersom människor kommer att välja det bästa av det som de behöver mest.

Det finns ett problem, och jag vet inte hur jag ska lösa det ännu. Det fanns bara 200 bokhandlar i Ukraina innan kriget började. Vårt enorma land med fyrtio miljoner invånare och bara 200 bokhandlar. Det är bara nonsens, det finns inget sådant i något land i Europa. Vårt index för utbudet av bokhandlar är en bokhandel per 165 000 invånare, medan det i europeiska länder är en bokhandel per 20 000 invånare, eller till och med 10 000 invånare. Det finns till exempel ett lagförslag som gör det möjligt för befintliga bokhandlar att få bidrag för att betala elräkningar och hyra. Man antar att bokhandlarna kommer att kunna expandera med hjälp av de frigjorda medlen. Lagen skulle antas i år och träda i kraft 2023, men det är uppenbart att detta skjuts upp på obestämd tid. Vi måste alltså hitta en annan mekanism för att stimulera utvecklingen av bokhandlar.

- Har kriget medfört några nya problem?

- De tre största boktryckerierna i Ukraina ligger i Kharkiv, och inget av dem är för närvarande i drift. Detta är ett stort problem. Såvitt vi vet har de inte skadats eller har endast mindre skador, och så snart de kan återuppta arbetet i Kharkiv igen kommer de att kunna hantera stora tryckvolymmer.

Men det finns ett annat problem - det finns inte tillräckligt med papper. Detta är inte bara ett ukrainskt problem, utan ett globalt. Av miljöskäl har pappersproduktionen minskat betydligt och priset har stigit dramatiskt och uppgår nu till 2 000 euro per ton, medan det förra året låg på 1 200 euro. Du kan föreställa dig hur mycket dyrare böcker kommer att bli. Dessutom fick Ukraina inte de papperskvoter som det behövde från EU. Än så länge har vi fortfarande papper, och med tanke på att tryckeriet nästan har upphört räcker det. Men så snart tryckeriet återupptas kommer vi omedelbart att drabbas av en papperskris.

- Vad är vägen ut ur denna situation?

- Jag tror att det finns en lösning. Det kan bara vara mellanstatliga avtal genom att den ukrainska regeringen vädjar till andra regeringar, inklusive EU, att förse oss med papper gratis med en uppskjuten betalning för det som en del av biståndet. Detta är ett lån för råvaror. Detta är inget som en enskild pappersutgivare eller leverantör kan besluta om, utan endast den ukrainska regeringen kan göra det. Det är inte känt om den anser att detta är en prioritet, men det måste göras.

- Anser ni att det är nödvändigt att återuppta finansieringen av institutet innan kriget tar slut och i så fall i vilken omfattning?

- Jag hoppas att institutets finansiering kommer att återupptas från UNITED24-fonden, som för närvarande får medel från internationella givare. När vi utarbetar en färdplan för restaureringen beräknar vi vilken finansiering som behövs. Vi skulle vilja använda de mer än 300 miljoner UAH som anslagits till institutet för 2022, men som sekretessbelagts när kriget började. Vi skulle använda pengarna för att köpa böcker till biblioteken och stödja vissa förlag.

- Vad gör det ukrainska bokinstitutet nu?

- Vi har inga medel för program- och projektarbete, men vi har många initiativ. Vi uppmanade förlagsvärlden att bojkotta ryska böcker, och vi fick särskilt stöd av arrangörerna av internationella bokmässor: i år fanns det inga ryska nationella montrar i Vilnius, Bologna, London och Paris; det kommer inte att finnas några i Warszawa, Göteborg, Frankfurt och Montreal, och vi hoppas att arrangörerna kommer att fortsätta med denna bojkott i framtiden, som en sanktion från förlagsvärlden för de ryska förlagens delaktighet i Putinregimens brott. På alla vårmässor organiserade vi ukrainska montrar utan förlag och utan böcker, manifestmontrar där mässdeltagarna själva organiserade aktioner för att stödja Ukraina. Från och med krigets första veckor, då ett stort antal internflyktingar uppstod, även utanför Ukraina, inledde vi ett projekt för att ge barn till internflyktingar ukrainska böcker. Detta är projektet "Böcker utan gränser", som får allt mer stöd från förläggare och filantroper i de europeiska länder där många ukrainska internflyktingar vistas, däribland Polen. Ukrainska förläggare har kostnadsfritt tillhandahållit mer än 40 små barnboksayouts som fritt kan tryckas och delas ut till ukrainska barn. Totalt har mer än 70 000 exemplar redan tryckts, varav mer än 55 000 exemplar har sålts i Polen, och snart kommer ytterligare 80 000 exemplar att publiceras där på bekostnad av den polska budgeten och på initiativ av det polska bokinstitutet. Projektet genomförs under beskydd av Ukrainas president [gemåler] Olena Zelenska och Polens president Agata Kornhauser-Duda.

Dessutom förbereder vi rekommenderade listor för översättning av ukrainsk litteratur till olika språk och för inköp av litteratur till utländska bibliotek. Intresset för ukrainsk litteratur är extremt stort nu, och vi måste hjälpa ivriga förläggare och bibliotekarier att göra rätt val så att läsarna inte blir besvikna. Vi tror att när utländska läsare väl har upptäckt den underbara ukrainska litteraturen kommer de att förbli dess fans för alltid.

- Vilka är tre böcker som alla borde läsa just nu?

- När det är svårt, när du behöver besegra fienden och övervinna din rädsla och osäkerhet, kommer klassikerna till undsättning, särskilt poesi som du känner sedan barndomen eller ungdomen: Taras Shevchenko, Ivan Franko, Lesia Ukrainka, Vasyl Stus, Vasyl Symonenko, Lina Kostenko.

Інтерв'ю

23.05.2022

Директор УІК Коваль: Книжки – це зброя, або оборонна, або наступальна

19 хв читати

Інтерв'ю директора Українського інституту книги Олександри Коваль агентству "Інтерфакс-Україна"

Текст: Єгор Шуміхін

- Нещодавно Міністерство культури і інформаційної політики прозвітувало, що працює над вилученням пропагандистської російської літератури з українських бібліотечних фондів. Чому така робота не велася раніше, а лише коли почалася повномасштабна війна?

- Я б не хотіла зараз шукати винних в тому, чому це не відбувалося раніше. Очевидно, що від самого початку незалежності треба було звернути увагу на ідеологічний аспект, який несе в собі література, на наповнення бібліотек і так далі. Це не було зроблено, ймовірно, тому що хтось був зацікавлений в тому, щоб Україна далі залишалася у сфері впливу російської ідеології і російської інформаційної політики. Можливо, якби Україна почала раніше протистояти цим імперським нарративам, імперській ідеології, імперському інформаційному продуктові, то цієї війни би не було. Це може здатися комусь наївним так думати. Можливо, комусь здається, що це війна за території. Але моя думка така, що війна, яку розв'язала Росія, бере свій початок не 24 лютого, а набагато раніше, коли в 2007 році Путін заявив про якусь особливу відповідальність Росії за всі території і прагнення до повернення Радянського союзу, а, можливо, це тягнеться ще від 18-19 століття. Але зараз ми маємо зосередитися на теперішньому часі і починати активно вилучати цю пропагандистську літературу.

Є кілька підходів до того, яку літературу вилучати. Насамперед йдеться про вилучення книжок з антиукраїнським змістом. Про це в своєму листі бібліотекам написав Державний комітет телебачення і радіомовлення. Що стосується Міністерства культури і інформаційної політики, то зараз готуються нормативи, які дозволять правомірно вилучати книжки з бібліотек. Наразі є певні бюрократичні перепони, які не дозволяють цього зробити, потрібно щоб були дотримані всі процедурні моменти. Для цього створена робоча група, куди увійшли і працівники міністерства, Інституту книги, національних бібліотек і публічних бібліотек.

- Чи цей процес передбачатиме вилучення з бібліотек так званої російської класики?

- У цього питання багато опонентів, які вважають, що є щось святе, наприклад, російська класика, яку ніяк не можна чіпати. Тільки, на жаль, не наводиться ніяких аргументів, чому цього не можна робити. Але давайте по порядку. Очевидно, що в перше коло вилучення потрапить література антиукраїнського змісту з імперськими нарративами і пропагандою насильства, проросійської, шовіністичної політики. До речі, є й інше питання, як ці книжки з таким нарративом, взагалі могли опинитися в бібліотеках. Можу запевнити, що за кошти державного бюджету вони закуплені не були. Чи були вони закуплені за кошти місцевих бюджетів, це питання, яке, можливо, буде розслідуване. Але, на мою думку, основна кількість цих книжок з'явилася в публічних бібліотеках з подарунків, які неконтрольовано надходили з Росії, а бібліотекарі раділи новим книгам, і над їх змістом ніхто не задумувався. На відміну від інших країн, де є розвинута бібліотечна система, при кожній бібліотеці створені

опікунські чи наглядові ради, які слідкують як за тим, щоб бібліотека отримувала достатньо фінансів, так і за змістом наповнюваних бібліотечних фондів, у нас такого немає. Сподіваюся, що в майбутньому це з'явиться, тому що бібліотечна система потребуватиме великого реформування. Тоді, можливо, буде краще зрозуміло, чим наповнюються бібліотеки.

В друге коло вилучення потраплять книжки сучасних російських авторів, які видані в Росії після 1991 року. При чому, ймовірно, різних жанрів, в тому числі і книжки для дітей, і любовні роман, і детективи. Це очевидна вимога часу. Хоча я розумію, що вони можуть користуватися попитом.

Тепер щодо класики. Чому саме класика так турбує? Всі ми читали ці книжки, в мої шкільні роки була суцільна російська класика, яка вважалася вершиною світового письменництва. За рахунок того, що ми досить посередньо знали світову класику, багато хто лишився з переконанням, що це дійсно та література, без якої неможливо розвинути інтелект і естетичні відчуття, бути освіченою людиною. В дійсності це не так. Скажімо, для вивчення іноземної літератури, а російська саме така, потрібен певний баланс. Зараз ми вже впевнені в тому, що і британська, і французька, і німецька літератури, література США і східних народів дали світові набагато більше шедеврів, ніж російська література. Щодо таких улюблених нашими бібліотекарями і деякими читачами Пушкіна і Достоевського, то слід сказати, що саме ці двоє авторів заклали підвалини "русского міра" і месіанства. З дитинства наповнюючись цими наративами, люди вважають, що місією російського народу є не займатися своїм життям і своєю країною, а "рятувати" світ всупереч його волі. Це насправді дуже шкідлива література, вона може дійсно впливати на погляди людей. Тому, моя особиста думка, що ці книжки також мають бути вилучені з публічних і шкільних бібліотек. Вони, напевно, мають залишитися в університетських і наукових бібліотеках для вивчення фахівцями коренів зла і тоталітаризму. Думаю, буде ще написано багато наукових роздумів і досліджень, щодо того, як російська класика вплинула на менталітет росіян і як вона опосередковано призвела до такої агресивної позиції і намагання дегуманізації будь-яких інших народів світу, зокрема українського.

- А щодо наукових бібліотек і наукової літератури. Скажімо, якщо у автора, книга якого є у бібліотеці, наприклад, медичного профілю, антиукраїнська позиція, але він має певний визнаний науковий доробок, чи потрібно буде такі книжки вилучати, чи ні?

- Це не просте питання, воно буде обговорюватися під час засідань експертних круглих столів. Якщо є суто медична література без ідеологічного підтексту, то я не бачу причин її вилучати в першу чергу, доки не буде створена якась заміна українськими чи іноземними авторами. З іншої сторони, я не думаю, що під час війни ми маємо залишати доступ до творів авторів, які стоять на антиукраїнській позиції. Бо читаючи їх, ми, можливо, висловлюємо схвалення їх позиції. Але це все тонкі матерії.

- Як довго триватиме цей процес і що буде далі з вилученою літературою?

- Поки триває процес підготовки нормативних документів це важко передбачити. Але, за моїми підрахунками, у фондах публічних бібліотек може зараз знаходитися більше 100 млн примірників літератури, яка потребуватиме вилучення. Звісно, хочеться це зробити швидше, але будо б добре, якби хоча б ідеологічно шкідлива література видана в радянські часи (до речі, двома мовами, російською та українською), якої є дуже багато, а також російська література антиукраїнського змісту були вилучені до кінця року.

На мій погляд, головною перепоною в процесі вилучення літератури, яку можна швидко усунути – це не відстоювання "толстоевського", а прості, меркантильні, але в то й же час зрозумілі інтереси бібліотекарів. Справа в тому, що в залежності від кількості фондів, бібліотеці присвоюється певна категорія. Відповідно, заробітна плата всіх працівників залежить саме від категорії бібліотеки. Крім того, при нарахуванні зарплати і визначенні тарифів оплати праці враховуються такі показники як книговидача і кількість приписаних до бібліотеки читачів. Всі ми бачимо лише офіційну статистику, яку подають бібліотеки. Судячи з неї у нас є начебто понад 10 млн читачів, кожен з яких відвідує бібліотеку 10-12 разів на рік і прочитує близько 20 книжок. Для мене це є свідченням того, що жоден правдивий облік не ведеться, і що ця статистика сфальшована. А роблять це бібліотекарі лише для того, щоб

отримати свої 5-6 тис. грн. зарплати, інакше вони матимуть ще менші виплати. Я вважаю, що ми повинні покінчити з цією ганебною практикою, яка змушує людей до фальшування результатів їх роботи і не оцінювати роботу

бібліотеки за показниками наявних фондів і книговидачі, а звернутися до досвіду європейських країн і стимулювати активність у залучення нових читачів, проведення різних заходів, промоцію читання тощо.

- Ви сказали, що необхідно буде вилучити орієнтовно 100 млн примірників, відповідно співставна цифра має бути і в наповненні фондів?

- Так, але поступово. Взагалі, в Україні існує норматив оновлення бібліотечних фондів на рівні 5%. Якщо ми вилучимо 100 млн, то залишиться ще близько 100 млн, і тоді норматив становитиме 5 млн примірників в рік. За чотири роки з 2018 до 2021 рік Український інститут книги, а це єдина інституція, яка закуповує книги за кошти держбюджету, придбала приблизно 2,4 млн примірників. Це значить в середньому 600 тис. книг на рік. Можливо, ще така ж кількість, але статистики немає і я в це не вірю, була закуплена за кошти місцевих бюджетів. Тобто закуповувалася мільйон, хоча за нормативом мало б бути в десять разів більше. Тому зараз сказати, що у важкий післявоєнний час ми будемо закуповувати по 5 млн примірників, звучить не дуже реалістично, хоча цього дуже хотілось би. Імовірно, треба буде залучати громадськість. Можливо, вдасться організувати народну толочку і зібрати якісні книжки останніх років видання, можливо, вдасться отримати кошти від міжнародних інституцій. Зрозуміло одне: бібліотеки мають наповнитися і новими книжками, і новими читачами, і держава, і органи місцевого самоврядування, і громадськість має в цьому посприяти.

- З нашими бібліотеками все більш менш зрозуміло, є великий запит від населення на дерусифікацію. А як бути з публічними бібліотеками за кордоном? Бо дуже вірогідно, що Росія докладалася до того, щоб наповнити їх своїми нарративами?

- Прямого впливу українська держава на це мати не може. Але є громадськість, яка може звертатися в кожную місцеву бібліотеку і вимагати, щоб ті чи інші книжки були вилучені. На жаль, нам звідси, з України, дуже важко дізнатися, які російські книги є в кожній бібліотеці якогось малого європейського містечка, але вони точно є. Опинялися вони там теж з подарунків, або ж бібліотеки їх самі закуповували, бо місцеві мешканці російського походження їх хотіли. Якщо місцеві мешканці українського походження не зверталися в місцеві бібліотеки і не вимагали, щоб для них закуповували українську літературу, то вона там і не з'являлася. Тому, щодо закордонних бібліотек, я вважаю, що лише наполегливість української діаспори і наших громадських рухів може привести до того, що російських книжок там стане менше, а українських – більше.

Також в перші дні війни ми звернулися до світу, до різних інституцій з закликом про повний бойкот російської книги в світі. Дуже багато хто цей бойкот підтримав, але в середовищі іноземних бібліотекарів він якраз великої підтримки не знайшов. Тому з ними потрібно продовжувати подальшу дискусію.

Крім того, є чудова ініціатива першої леді України Олени Зеленської – "Українська книжкова полицка". Це ініціатива по забезпеченню національних бібліотек кожної країни вибіркою з найкращих 100-150 книжок, що були відібрані експертами. Зараз ведеться робота по реалізації цієї програми. Частина цих книжок були видані за бюджетний кошт і вони доступні, але частина – це комерційні видання українськи видавництва і їх потрібно закуповувати, коштів на це немає. Деякі видавці схильні надати по 100-150 примірників своїх назв безкоштовно, а деякі ні, бо це для них справді великі гроші. Тому ця робота рухається, але вона не буде такою швидкою, як би нам хотілося.

- Скільки за вашою інформацією на сьогодні зруйнованих бібліотек в результаті російської агресії?

- На жаль, ми не маємо повної інформації. Ми знаємо, що зруйновано чотири публічні бібліотеки, з яких дві обласні – Чернігівська для юнацтва і Донецька для дітей. Також пошкоджень зазнали будівлі 35 бібліотек в різних регіонах. Крім того, по Маріуполі, по якому немає ніяких даних, можна вважати, що всі бібліотеки зазнали руйнувань і

пошкоджень, це майже 20 бібліотек. Але, ймовірно, таких бібліотек є набагато більше, просто не всі місцеві органи самоврядування, до яких ми зверталися, надали нам інформацію.

- Чи ведеться така статистика по зруйнованих книжкових магазинах?

- Я не володію цими даними. Зрозуміло, що книгарні зараз фактично працюють тільки на заході України і частково в Києві. Там де вони не працюють, це або через напружену воєнну обстановку, або просто через те, що вони закрилися бо їх працівники могли виїхати, або вони не мають доступу до постачання нової літератури, або ж люди не схильні купувати книжки. Тому, відновлення роботи книгарень – це окрема тема. Вона відновлюватиметься, коли припиняться активні воєнні дії. Знаємо, наприклад, що вже відкрилася книгарня видавництва Vivat у Харкові, сподіваюся, що далі процес піде активніше.

- Яка кількість бібліотек на сьогодні опинилася в окупації?

- За статистикою обласних військових адміністрацій в окупації опинилися до 4 тис. бібліотек.

- Що за вашою інформацією відбувається з бібліотеками на тимчасово окупованих територіях?

- Я бачила в інформаційних сюжетах, як росіяни заходять в бібліотеки, вигрібають всі україномовні книжки і кудись їх вивозять. Та зараз не дуже слушний час, щоб збирати таку статистику, бо ситуація щораз змінюється. Але те, що окупанти бачать в українській літературі загрозу для себе – це свідчить про могутність книжок. Книжки – це зброя, або оборонна або наступальна.

- Чи буде місце питанню розвитку бібліотек, зокрема і у фінансовому плані, після закінчення війни і початку відновлення країни?

- Створена Національна рада з питань відновлення України, створений Фонд відновлення України UNITED24, який буде наповнюватися коштами, в першу чергу, від іноземних донорів. Я є у складі робочої групи, яка напрацьовує для цієї Нацради дорожню карту, цілі, і показники того, як має розвиватися наша галузь – видавнича, бібліотечна, креативна. Очевидно, що не може бути такого, щоб ми повернулися до старої бібліотечної структури. Безперечно, вона є одна з перших структур надання культурних послуг, які повинні бути абсолютно зміненими. Не може бути такого, щоб в Україні, яка зараз в дуже скрутному становищі і буде в такому стані найближчі десятиліття, далі утримувалася мережа з 15 тис. публічних бібліотек. Безперечно, їх кількість має зменшитися в рази. Це може бути 5-7 тисяч бібліотек, можливо, ще менше: стаціонарних бібліотек залишиться тільки 3 тисячі, по одній чи по кілька на кожну територіальну громаду. Але всі мешканці так чи інакше повинні бути забезпечені доступом до бібліотечних послуг. Тому потрібно буде розвивати доставку книжок від цих центральних бібліотек, можуть бути якісь "бібліобуси", можуть бути міжбібліотечні абонементи з доставкою поштовими сервісами за доступною ціною. І звичайно ж бібліотеки повинні змінити свій вигляд, свій інтер'єр, всю свою роботу для того, щоб вони стали сучасними, привабливими для молоді і для дітей, давали можливість читати книжки і в паперовому і в електронному вигляді, а також надавали багато інших культурних та інформаційних послуг. Все це має бути змінено і трансформовано, і ми зараз якраз ці зміни і напрацьовуємо. Тому план відновлення України буде включати як реформування бібліотечної системи так і питання наповнення бібліотечних фондів після вилучення російської літератури.

- Яку частку книжкового ринку складала імпортована російська книга?

- Є дані по офіційному імпорту і є розуміння, що існував неофіційний імпорт і контрафакт. Колись російські видавці говорили про те, що вони імпортують в Україну приблизно 10% всіх своїх накладів. Це означає, що орієнтовно 100 млн доларів щороку сплачували українці за книги, які ввозилися з Росії до України. У 2021 році за офіційними даними митниці в Україну потрапило книг на суму 5,23 млн доларів, але щодо цієї цифри є сумніви. Бо весь оборот українського книговидання, включно з підручниками, які закупає держава, становить за оцінками приблизно 100 млн доларів і стільки ж раніше становив імпорт з Росії, тобто, можна вважати, що імпортована та українська книга в певний період були представлені на ринку порівну. Це звісно сумно, що ми так здали свій ринок. Крім того, ця російська книга не вся потрапляла з Росії, частина друкувалася в Україні. Це так звана контрафактна продукція, коли популярні якісні книжки, які коштують досить дорого, копіюють, роблять їх меншого формату у м'якій палітурці і продають в кілька разів дешевше, переважно на різних маркетплейсах і в кіосках. Я сподіваюся, що зараз це зміниться, що книжкового піратства і контрафакту не буде, адже не може у нас далі продовжуватися все те, що було, верховенство права і неухильне виконання закону мусить бути забезпечене.

- Як розподілений баланс україномовних і російськомовних книги, які друкують українські видавці?

- В цьому питанні у нас з 2014 року все пішло в дуже правильному напрямку. І в 2021 році українські видавці надрукували 39,9 млн примірників українською мовою а російськомовних – 2,5 млн примірників. Закон про мову працює. І потреби людей змінюються.

- В цьому питанні не буде ніяких змін, видавці і далі зможуть друкувати російськомовні книжки?

- У нас демократична країна, у нас дозволено видавати будь-якою мовою. Тільки закон про мову передбачає, що якщо книжка видається російською, то такий самий наклад має бути виданий українською. Можливо, саме впровадження норм цього закону призвело до того, що кількість російськомовних видань суттєво зменшилося. Видавцям, очевидно, не вигідно друкувати два тиражі, і вони роблять тільки український.

Пропозиція в кількості назв і місць, де можна було купити російськомовну літературу, завжди була набагато більша, ніж по україномовній. Тому, могло складатися так, що попит на російськомовну книгу був більший. Але тепер, я думаю, ситуація буде дуже швидко змінюватися. Зараз існує повна заборонена ввезення книжок з Російської Федерації і з Білорусі, і люди, які хочуть читати, будуть купувати, те, що їм пропонуватиме український ринок. Тут дуже важливо підтримати видавців, і зробити так, щоб вони могли видавати хоча б по 10-15 тис. назв книжок на рік і бажано накладом хоча б по 2-3 тисячі примірників.

- Які головні проблеми були в українських видавців і розповсюджувачів до повномасштабної війни?

- Великою проблемою для наших видавців завжди були обігові кошти і відсутність доступу до кредитів. Вони повинні були дочекатися поки буде продано попередній наклад, щоб запускати наступний. А наш ринок доволі маленький. До прикладу, якщо в Україні це 100 млн доларів включно з держзамовленням, яке становить майже 40%, а в Польщі – це в п'ять раз більше при дуже схожій ціні книжок. Очевидно, що видавати потрібно більшими накладом, але на це не було фінансової спроможності, зокрема, через недостатню купівельну спроможність громадян. Введення еПідтримки на культурні товари і послуги в кінці минулого року показало, що ця тисяча гривень для людей є дуже потужним стимулом і поштовхом для того, щоб вони їх витратили саме на книжки.

- Чи потрібно таку еПідтримку для книжкового ринку вводити в майбутньому?

- Ми ще в 2020 році запропонували механізм стимулювання попиту у вигляді оплачених державою сертифікатів на книжки. Ми планували їх видавати учням, які досягли 14 років, це вік коли видається ID-картка, а також для родин, які мають новонароджених дітей, щоб виховувати звичку до читання змалечку. Я дуже тішуся, що ідея такого

сертифікату була позитивно сприйнята урядом і взята за основу еПідтримки. І, безперечно, я дуже сподіваюся, що в бюджеті відновленої України знайдуться кошти на такі сертифікати. Це частково вирішить проблему з обіговими коштами видавців, і серед іншого, сприятиме нормальній конкуренції на ринку, бо люди обиратимуть найкраще з того, що їм найбільш потрібно.

Є одна проблема, і я поки не знаю як її вирішувати. В Україні перед початком війни було всього 200 книгарень. Наша величезна сорокамільйонна країна – і лише 200 книгарень. Це просто нонсенс, такого немає в жодній країні Європи. У нас індекс забезпечення книгарнями 1 книжковий магазин на 165 тис. населення, а в європейських країнах – це 1 книгарня на 20 тис. населення, або навіть на 10 тис. Тому дуже важливо підтримати книгарні. Наприклад, є законопроект, який дозволяє існуючим книгарням отримувати дотації на сплату комунальних і оренди. Припускається, що на вивільнені кошти книгарні зможуть розширюватися. Закон мав бути прийнятий в цьому році, щоб почати діяти з 2023-го, але очевидно, що все це відкладається на невизначений термін. Тому, очевидно, слід придумати інший механізм стимулювання розвитку книгарень.

- Чи додалися якісь проблеми в зв'язку з війною?

- Три найбільші книжкові друкарні України знаходяться в Харкові, і жодна з них на даний момент не діє. Це є великою проблемою. Наскільки відомо, вони не постраждали, або мають незначні пошкодження, і як тільки можна буде знову відновити роботу в Харкові, вони будуть здатні справлятися з великими обсягами друку.

Але є інша проблема – немає паперу в достатній кількості. Це не тільки українська проблема, а світова. Виробництво паперу з екологічних міркувань значно зменшене і ціна дуже зросла, зараз вона сягає 2 тис. євро за тону, а в минулому році була – 1,2 тис. євро. Можете собі уявити наскільки подорожчають книжки. Крім того, Україна не отримала в ЄС потрібних їй квот паперу. Поки що папір ще є, і враховуючи те, що зараз практично зупинений друк, то його достатньо. Але як тільки друк буде відновлюватися, то ми одразу відчуємо паперову кризу.

- Який є вихід з цієї ситуації?

- Я думаю, що є рішення. Це можуть бути лише міждержавні угоди через звернення уряду України до урядів інших країн, зокрема ЄС, з тим, щоб нам в рамках допомоги надали папір безкоштовно з відстрочкою виплати за нього. Такий товарний кредит. Це не в силах вирішити окремий видавець чи постачальник паперу, це може зробити лише уряд України. Чи відносить він це до першочергових завдань, невідомо, але зробити це треба.

- Чи бачите ви необхідність відновлення фінансування Інституту до закінчення війни і якщо так, то в якому об'ємі?

- Я сподіваюся, що фінансування інституту буде відновлено з фонду UNITED24, на який зараз надходять кошти від міжнародних донорів. Готуючи дорожню карту з відновлення, ми підраховуємо, які кошти на фінансування необхідні. Нам би хотілося в цьому отримати ті понад 300 млн грн, які були виділені Інституту на 2022, але з початком війни секвестровані. Ми б на ці гроші провели закупівлю книжок для бібліотек і підтримали трохи видавців.

- Чим зараз займається Український інститут книги?

- Ми позбавлені коштів на програмну і проектну роботу, але в нас багато ініціативи. Закликали видавничу спільноту до бойкоту російської книги і нас підтримали, зокрема, організатори міжнародних книжкових ярмарків: в цьому році російських національних стендів не було у Вільнюсі, Болоньї, Лондоні, Парижі; не буде їх і у Варшаві,

Гетеборзі, Франкфурті, Монреалі, сподіваємося, що цей бойкот організатори продовжуватимуть і надалі, такі санкції видавничої спільноти за співучасть російських видавців у злочинах путінського режиму. На всіх весняних ярмарках ми організували українські стенди, без видавців і без книжок, стенди-маніфести де учасники ярмарків самі організували акції підтримки України. З перших тижнів війни, з появою величезної кількості переселенців, зокрема, за межі України, ми розпочали реалізацію проекту з забезпечення дітей вимушених переселенців українськими книжками. Це проект «Книжки без кордонів», який здобуває дедалі більшу підтримку видавців та благодійників у країнах Європи, де перебуває багато українських переселенців, зокрема в Польщі. Українські видавці надали безкоштовно понад 40 макетів невеликих дитячих книжок, які можна вільно друкувати і безкоштовно поширювати українським дітям. Всього надруковано вже понад 70 тис примірників, з них в Польщі – понад 55 тис примірників і скоро там буде за кошти польського бюджету і з ініціативи Польського інституту книги видано ще 80 тисяч. Проект відбувається під патронатом першої леді України Олени Зеленської і першої леді Польщі Агати Корнгаузер-Дуди.

Крім того, ми готуємо рекомендовані списки для перекладу української літератури різними мовами, для закупівлі в іноземні бібліотеки. Інтерес до української літератури зараз надзвичайно великий, необхідно допомогти охочим видавцям і бібліотекарям зробити правильний вибір, щоб не розчарувати читачів. Віримо в те, що один раз відкривши для себе чудову українську літературу, іноземні читачі залишаться її прихильниками назавжди.

- Назвіть три книги, які саме зараз варто прочитати кожному?

- Коли важко, коли треба перемагати ворога і долати свої страхи і невпевненість, на допомогу приходять класика, зокрема поезія, відома з дитинства чи з юності: Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Василь Стус, Василь Симоненко, Ліна Костенко.

Теги: [#коваль](#) [#інтервю](#) [#інститут_книги](#)

15:00 22.12.2022

© 1992-2023, Інтерфакс-Україна. Всі права захищені

Вся інформація, розміщена на цьому веб-сайті, призначена тільки для персонального використання і не підлягає подальшому відтворенню і/або поширенню в будь-якій формі, інакше як за письмовим дозволом "Інтерфакс-Україна". Пресрелізи розміщуються на комерційних умовах. Агентство "Інтерфакс-Україна" не несе відповідальності за їх зміст.

Усі матеріали, представлені у відкритій частині цього інформаційного ресурсу, розміщуються із затримкою близько 15 хвилин.

Сайт містить щонайбільше 20% добового обсягу матеріалів інформгентства «Інтерфакс-Україна».

Повний доступ до онлайн-ових і офлайн-ових інформпродуктів можливий за умови [тестового та контрактного підключення до інформації](#).

Авторське право поширюється на всі матеріали «Інтерфакс-Україна».